

A
ESİN.E
HİD
1970

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ

CİLD XIX

FASİKUL: 148

112



DEVLET KİTAPLARI

HİDRELLEZ

EMEL ESİN

MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ — ANKARA 1970

dan beri kullanılmamıştır. Elimizdeki tek örnek Ahmed Avni Konuk'un *Şehnaz Kâr*'dir. Mamafih bu bestekâr, usulü anlayamadığı için yanlış kullanmıştır. Bir sengin-semaî ile üç çeşitli şekilde dizilmiş 4 tane sofyândan yapılmıştır. 7 uzun (2 zamanlı), 8 kısa (1 zamanlı) darbı vardır. Vuruşu şöyledir: Düm (2, kuvvetli), düm (1, nîm kavi), düm (1, zayıf), tek (2, kuvvetli), düm (1, kuvvetli), düm (1, zayıf), tek (2, kuvvetli), düm (2, kuvvetli), tek (2, nîm kavi), dü (2, kuvvetli), tek (2, nîm kavi), te (1, kuvvetli), ke (1, zayıf), te (1, nîm kavi), ke (1, zayıf).

Hf (Kim.), Hafniyum'un kimyada kullanılan sembolü.

Hg (Kim.), Cıvanın, kimyada kullanılan sembolü.

HİÇKIRIK (İng. Hiccup; Lat. Singultus) karın ve göğüs boşluklarını birbirinden ayıran, solunumda önemli rolü olan diyafram (b. bk.) adalesinin, değişik sebeplerle, birdenbire spazmodik kasılması ile gırtlaktaki ses aralığının daralıp sıkışması sonucu boğazdan garip, karakteristik bir ses çıkması olayı. Patolojik bir belirtisi olan H., ekseri vak'alarda geçici, bâzan da devamlıdır. İnatçı H., çoğunlukla sinirlilik veya âni korku, şok, heyecan gibi nörotik ve histerik âmillerin bir belirtisidir. Epidemik ansefalit vak'alarında rastlanan şekline epidemik H. denir. Periton veya plevranın, gastritis (bk. MİDE HASTALIKLARI), enteritis (b. bk.), hepatitis (bk. KARACİĞER HASTALIKLARI), peritonitis ve fitik (b. bk.) gibi mide ve bağırsakların mukus membranlarında, karın boşluğunda veya karaciğerde, böbreklerde husûle gelen iltihap veya kanama gösteren rahatsızlıkların belirtilerinden biri olan organik H., çocuklarda meme emerken veya sıcağın yâhud baharlı bir yiyecek yutulduktan sonra, bağırsak parazitleri, diş çıkarma, vagus siniri üzerine baskı yapılması veya kateterizasyon (b. bk.) sebepleriyle de görülür ve sık rastlanır. H., bâzi sıtma, gut (bk. DAMLA HASTALIĞI) ve romatizma vak'alarında da görülen belirtileridir. Hava yutan kişilerde H. nöbetlerine tutulurlar. Bu nöbetler bâzan uyku uyutmayacak kadar şiddetli ve süreklî olabilir.

Üremi, alkolizm, striknin zehirlenmesi ve belkemiğinde görülen virütik myelitis ve tifo, grip, kolera gibi ateşli, bulaşıcı hastalıklarda da H.'a rastlanır.

1920-1921 yıllarında, az çok ateş ve kırıklıkla kendini gösteren H. nöbetleri, birçok kişide birden rastlandığı için «salgın uyku hastalığı»nın hafif bir şekli sayılmıştır.

H.'in tedavisi, diyaframı idâre eden sinirlere yapılacak te'sirle mümkündür. Bâzi vak'alarda papaverin, belladon, lüminal, bromür gibi sinirleri yatıştıran ilâçlar kullanılır. Nâdir olmakla beraber, ancak cerrahî müdahale ile tedavi edilebilen H. vak'aları da görülmüştür.

HİDİV (Fr. Vice-roi; İng. Vice-roy), Mısır, Osmanlı İmparatorluğuna bağlı iken Kavalalı Mehmed Ali Paşa'dan sonra oranın valilerine verilen unvan. Resmî olarak, Türkiye'nin Kavalalı hânedânından Mısır valileri, 8 Haziran 1867'de İsmail Paşa'nın Sultan Abdülaziz'den aldığı fermâna dayanarak, 1914'e kadar bu unvanı taşımışlardır. Mısır H.'leri, İsmail Paşa ile oğlu Tevfik Paşa ve bunun oğlu II. Abbas Hilmi Paşa'dan ibaret üç kişidir. 19 Aralık 1914'te H.'lik son buldu. H.'in Osmanlı protokolünde yeri, sadrazam ve şeyhülislâm ile eşit, fakat bu ikisinden sonra idi.

HİDİV ABBAS HİLMİ PAŞA (Biyogr.): bk. ABBAS HİLMİ PAŞA.

HİDİV İSMAİL PAŞA (Biyogr.): bk. İSMAİL PAŞA.

HİDİV MEHMED TEVFİK PAŞA (Biyogr.): bk. MEHMED TEVFİK PAŞA, Hıdiv.

HIDRELLEZ, yazın başlangıcı sayılan 6 Mayıs (Rûmî 23 Nisan) gününe verilen ad. Kelime Hızır ve İlyas (peygamber) adlarının birleşmesi sonunda meydana gelmiştir.

Halk, Hızır'ı peygamber olarak kabul eder. Hızır aleyhisselâm, Hızır Nebî ve Hızır Peygamber sözleri bu inancın ifadeleridir.

Hızır'da iki büyük vâsın bulunduğu kabul olunur. Bunlar Hızır'ın bereket getirmesi ve darda kalanların yardımına gelmesidir. Hızır'ın eli değmemiş ve kul sıkılmayınca Hızır yetişmez gibi sözler bu inançları dile getirir.

Kırlara gidilecek eğlenmek suretiyle anılan H. günü ile ilgili birçok âdet ve inançlar vardır ki bunlar halk arasında pek yaygındır.

Bu âdet ve inançların bir kısmı geleceğin keşfi ile ilgilidir. Diğer bir kısmı ise Hızır'ın uğur ve bereket getirmesi üzerinedir.

Birincisi ile ilgili halk âdet ve inançlarından bâzıları şunlardır: Gelecekleri hakkında bilgi edinmek isteyenler, H. gecesi bir çömleğin veya bir dağarcığın içine kendilerine âid bir eşya koyarlar. Bu çömlek veya dağarcığın ağzı örtülerek ya bir gül fidanının altına bırakılır veya toprağa gömülür. Ertesi sabah bir küçük kıza her eşya için bir mani söyleterek eşyalar kabından çıkarılır. Bu suretle, maninin ifade ettiği mânâyâ göre, eşya sahibinin geleceği üzerinde yorumlar yapılır. Bununla ilgili bir başka âdet, H. gecesi genç kızların ağızlarına koydukları ilk lokmayı kırmızı bir beze sararak yastıklarının altına koymalarıdır. O gece rüyalarında gördükleri ilk erkek, kısmetleri olarak kabul edilir. Bu yolda bir başka âdet de H. gecesi veya günü el ele tutuşarak duvarlarda konuşurlarken gördükleri ilk erkeğin kısmetleri sayılmasıdır. Dileklerin bir kâğıda yazılarak akar bir suya atılması da dileğin yerine gelip gelmeyeceğini niyet sahibine öğretir. Bu yoldaki hüküm, suyun kâğıdı alıp götürmesine veya kâğıdın bir yere takılıp kalmasına göre verilir.

Hızır'ın bereket getirmesi ile ilgili âdet ve inançlar da boldur. Meselâ paranın artması için, kesenin dibine bir gümüş para dikmek ve bu keseyi bir gül ağacının altına koymak bunlardan biridir. Hastaları iyileştirmek için bileklerine sarı iplik, gül fidanlarına ise kırmızı iplik bağlamak da bu âdetler arasındadır. H. sabahı gül fidanlarındaki iplikler hastalara, hastalardaki sarı iplikler de fidanlara aktarılır. Akşamdan pişirilen bulgur pilâvının yanına tahta kaşıklar bırakılır. Hiç kullanılmamış olan bu tahta kaşıklar, ertesi sabah ateşe konulur. Bunlardan hangisi yanmazsa, Hızır'ın pilâvı o kaşıkla yediği kabul edilir ve kaşık bereket getirecek bir tılsım sayılarak saklanır. Yine H. gecesi bahçeye bırakılan eşyaya, bir yıl güvenin zarar vermeyeceğine inanılır. H. gecesi çatı altında yatmanın insana rahatsızlık getireceğine inanılır. Bu sebepten halk H. gecesini açıkta geçirmeyi yararlı sayar. H. gecesi hamur tutup bir ağaca asmak da o yılın bereket içinde mi, yoksa kıtlık içinde mi geçeceğini anlamaya yarar. Neticeyi tâyin edecek olan hamurun kabarma şeklidir. Bâzi yerlerde, kaldırılan bir taşın altından çıkacak hayvana göre de bu hususta hüküm verilir.

HIFZİ TEVFİK (Biyogr.): bk. GÖNENSAY, Hıfzî Tevfik.

HIFZISSIHHHA ENSTİTÜSÜ: bk. REFİK SAYDAM HIFZISSIHHHA MERKEZ ENSTİTÜSÜ.